

Список використаних джерел

1. Могилевцев В.В. Соціальна природа релігійного конфлікту / «Наука. Релігія. Суспільство». 2012. №3. С.63-68
2. Бабій М. Міжконфесійні конфлікти у контексті взаємовідносин етноконфесійних ідентичностей / Релігія і нація в суспільному житті України й світу. Київ. 2006. С. 215
3. Герасіна Л.М., Панов М.І. Конфліктологія: навч. посіб. Харків. 2002. С. 170
4. Арістова А. Поняття «релігійний конфлікт»: пошуки і дискусії / Філософія та соціологія релігії. Київ. 2008. С. 5-10.
5. Арістова А.В. Релігійні конфлікти в перехідних європейських суспільствах: природа, динаміка, вплив на релігійно-суспільні процеси. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.bestreferat.ru/referat-115810.html>
6. Волова Л.А. Межконфессиональные отношения как феномен современной культуры.- Запоріжжя. 2002. С. 31
7. . Олексенко Р. І. Вплив філософії Макса Вебера на світову економічну думку / *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2012. Вип. 4 (3). С. 24-28.
8. Тарарук Д. П., Шеретюк В. М. Міжкофесійні конфлікти та шляхи їх подолання в Україні: Матеріали XI міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих науковців «Наука, освіта, суспільство очима молодих». 2018. Рівне. 356 с.

Сапужак С.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу ЗУНУ
Зайцева-Калаур І. В.*

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Право Європейського Союзу – це одне з вищих досягнень сучасної юриспруденції, що втілила в собі багатовіковий правовий досвід найбільш розвинених демократичних держав Європи і який з'єднав в собі переваги різних правових сімей і систем. Це певною мірою прообраз «права майбутнього», права, побудованого на максимальній злагоді, співробітництві, із всебічним урахуванням інтересів кожної держави-члена, регіону і загалом, кожної окремої людини. При цьому право Європейського Союзу вже сьогодні реально і імперативно регулює життя більш ніж півмільярда людей з 27 країн.

Метою нашого дослідження є спроба проведення «періодизації» розвитку європейського права з виділенням ключових моментів, що повпливали на становлення та розвиток європейського права.

Основні періоди інтеграції пов'язані зі створенням та еволюцією європейських співтовариств до 1992 р, створення в 1992 р. Європейського Союзу і розвитком його до Лісабонського договору 2007 р., а також появою реформованого на базі цього Договору якісно нового Союзу. Тобто, історично проглядаються три значні періоди в будівництві об'єднаної Європи і розвитку системи європейського права [1, с. 12-13].

В науковій літературі прийнято виділяти «етапи розвитку» саме права Союзу, які, природно, пов'язані з появою нових джерел у вигляді установчих договорів. Притримуючись думки науковців, ми також будемо використовувати даний зворот.

Перший з етапів пов'язаний з Договором про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), який був підписаний в Парижі 18 квітня 1951 року та набув чинності 23 липня 1952 р. Паризький договір підписали крім Німеччини і Франції ще чотири держави – Бельгія, Італія, Люксембург і Нідерланди. Даний Договір утворив перше європейське інтеграційне об'єднання і заклав принципові засади самої інтеграції. Саме з цього договору починається формування європейського права.

На відміну від наступних установчих договорів спільнот, які були безстроковими, Договір про ЄОВС було підписано терміном на 50 років, таким чином у 2002 р. даний договір втратив свою чинність. Припинивши своє існування, що обумовлено встановленим терміном його дії, усі зобов'язання за Договором про ЄОВС перейшли до Європейського співтовариства. Так, в Протоколі доданому до Ніццького договору про фінансові наслідки закінчення терміну дії Договору про ЄОВС йдеться: «Всі активи і зобов'язання ЄОВС станом на 23 липня 2002 року, починаючи з 24 липня 2002 року передаються до Європейського співтовариства» [2].

Другий етап – створення Римськими договорами двох нових спільнот: Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії.

Переконавшись на прикладі ЄОВС в реальності економічної інтеграції, її засновники дійшли висновку про необхідність розширення інтеграції на інші сфери економіки. В результаті 25 березня 1957 року у Римі було підписано ще два договори – Договір про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) і Договір про створення Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом), які за місцем підписання отримали найменування Римських договорів. Набуття чинності 1 січня 1958 р. цими двома Договорами ознаменувало початок нового етапу в розвитку інтеграційних процесів.

Третій етап датується підписанням в лютому 1986 р. Єдиного європейського акта (ЄЄА), який вступив в силу в 1987 р. Для здійснення проекту потрібно було змінити і доповнити договірно-правову базу європейської спільноти. Пропозиції Комісії про створення єдиного

внутрішнього ринку були схвалені Європейською Радою і склали органічну частину прийнятого в 1986 р. Єдиного європейського акта. ЄС продовжив істотне розширення правової бази Союзу, проклавши шлях до розробки і прийняття в подальшому Маастрихтського (1992) і Амстердамського (1997) договорів [3, с. 67-68]. В результаті продовжилось розширення сфери європейських співтовариств, були внесені зміни в їх інституційну структуру і намічені основні контури розвитку співробітництва держав-членів в області зовнішньої політики і безпеки.

Четвертий етап пов'язаний з підписанням 27 лютого 1992 року і вступом в дію 1 листопада 1993 р. Договору про Європейський Союз (ЄС). За місцем підписання в голландському місті Маастрихт його називають також Маастрихтським договором. Європейський союз як нове утворення включав три складових, які отримали в спеціальній літературі і робочих документах ЄС найменування трьох опор: по-перше, три (потім дві) спільноти – соціально-економічна сфера; по-друге, загальну зовнішню політику і політику безпеки (спільна) – зовнішньополітична сфера; по-третє, співробітництво поліцій і судових органів держав в кримінально-правовій сфері – правоохоронна сфера [4, с. 310-311].

Укладений слідом за Маастрихтським Амстердамський договір, іменований деякими дослідниками як «новий варіант Договору про Європейський Союз», передбачав ряд додаткових заходів, спрямованих на досягнення цілей Маастрихтського договору, перш за все, демократизацію Європейського союзу і наближення його інститутів до пересічних громадян. Амстердамський договір встановив незаперечний обов'язок усіх держав-членів строго дотримуватися і охороняти основні права людини. Держави-члени Союзу згідно з Угодою були зобов'язані вести боротьбу з подібними порушеннями. Постраждалі мали право на юридичний захист з боку Суду ЄС.

Амстердамським договором була розширена сфера дії права ЄС за рахунок комунітаризації (тобто включення в право спільноти, що означає передачу у відання спільноти і поширення на них юрисдикції Суду ЄС) ряду областей, які в минулому не входили у відання Союзу, отже, не регулювалися нормами комунітарного права. Найбільш яскравим прикладом комунітаризації є передача у відання ЄС норм шенгенського права [5, с. 42].

Шостий етап – це епоха Ніццького договору, укладеного напередодні розширення Європейського союзу і передбачені в зв'язку з цим реформи Союзу. Європейський союз включав 15 держав-членів. 1 травня 2004 року в Союз вступили 10 нових держав, 1 січня 2007 р додалися ще дві держави.

Прагнучи продовжити розпочатий Амстердамським договором процес підготовки Союзу до функціонування в розширеному складі, держави-члени 11 грудня 2000 року схвалили Ніццький договір, який був

підписаний 26 лютого 2001 року і набув чинності 1 лютого 2003 року після завершення його ратифікації країнами-учасницями ЄС. Його повна назва – Ніццький договір, що змінює Договір про Європейський Союз, Договори, що засновують Європейські співтовариства, і деякі пов'язані з ним акти [6, с. 56-57].

Сьомий, завершальний етап – це укладення Лісабонського договору, який за своїм характером і формою продовжив традицію, започатковану Амстердамським (1997) і Ніццьким (2001) договорами в тому сенсі, що він також є угодою про зміни. Його повна назва – Лісабонський договір про зміну Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейського співтовариства. Новий Договір являє велику збірку поправок до наявних установчих договорів. Він був підписаний керівниками держав-членів ЄС 13 грудня 2007 року в Лісабоні. Новий договір за своєю суттю є безстроковим установчим договором, що визначає основні напрямки європейської інтеграції на тривалий період. Розкриття змісту цього договору є предметом окремого дослідження, оскільки чинне європейське право засноване на його актах [7, с. 120-121].

Отож, розглянувши періоди створення та еволюції європейських співтовариств від 1992 р до 2007 р., а також появою реформованого на базі Лісабонського Договору якісно нового Союзу, можна констатувати, що європейське право це сукупність правових норм, що регулюють взаємовідносини, що складаються в рамках європейських інтеграційних об'єднань, в рамках Європейських співтовариств і Європейського Союзу. Угоди та договори, які формують норми європейського права, набувають сили лише в результаті узгодження волі держав-членів у нормотворчій діяльності інститутів Союзу. Таким чином, європейське право являє собою унікальну інтеграційну правову систему, яка сформувалася під впливом концептуальних побудов і практики, властивих національним правовим системам держав-членів і міжнародному праву.

На наш погляд саме така періодизація досліджена нами дозволяє в історичній ретроспективі побачити які етапи становлення було пройдено, що в свою чергу дає можливість приймати якісно кращі рішення на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Абдуллин А.И., Шайхутдинова Г.Р. Право европейского союза. Конспект лекцій. Каз.федер.ун-т. Казань, 2014. 76 с.
2. Конспект лекцій з дисципліни «Право Європейського Союзу»: для здобувачів вищої освіти 3 курсу / підготував Тищенко І.О. Розглянуто на засіданні кафедри загальноправових дисциплін 26.06. 2019 року, протокол № 20. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kzpd/l17.4.pdf> (дата звернення: 18.03.2021)

3. Право Європейського Союзу: Підручник. 2-ге видання. А. В. Хрідочкін, П. В. Макушев, О. В. Леонова. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2014. 448 с.
4. Муравйов В. Міжнародні угоди Європейського Союзу та *acquis communautaire*. Право України. 2012. № 3-4. С. 306-320.
5. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу: моногр. / під ред. І. В. Яковюка. К.: Право України. 2012. 208 с.
6. Право Європейського союзу: учебник для вузов. Под ред. С. Ю. Кашкина. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт. 2014. 172 с.
7. Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору. Юридична Україна. 2010. № 9. С.118-123.

Сохацька А.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доц.,
доктор права УВУ,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права ЗУНУ,
Заслужений юрист України
Кравчук М. В.

ПРИНЦИП «ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА» ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Питання створення сучасної держави ґрунтуються на принципах цивілізованого суспільства, якими є соціальна справедливість, обмеженість посягань на людську гідність, рівні права усіх громадян, недоторканість приватної власності та рівні можливості отримувати прибуток. Отже принципи права відіграють важливу роль у правовому житті суспільства. Так, за твердженням М.Кравчука: «Принципи є підставою права, містяться у його змісті, виступають як орієнтири у формуванні права, відбивають сутність права та основні зв'язки, які реально існують у правовій системі. У принципах зосереджено світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації. Тому принципи права можна назватистрижнем правової матерії» [5, с.205]. Принципи права визначають шляхи вдосконалення правових норм, виступаючи як керівні ідеї для законодавця. Вони є сполучною ланкою між основними закономірностями розвитку, функціонування суспільства і правовою системою. Завдяки принципам, правова система адаптується до найважливіших інтересів і потреб людини і суспільства. З усього масиву принципів найвагомим у правовій дійсності є принцип «верховенство права». Для розбудови правової системи України